

Imate prvo izdajo Slovnice na kvadrat in vas zanimajo dopolnjeni paragrafi? Tu si jih lahko ogledate in natisnete.

4 Nekatere glasove lahko v posameznih besedah izgovarjamo nekoliko drugače kot v drugih. To niso posebni glasovi, ki bi vplivali na pomen, ampak so le njihove različice (**variante fonemov**).

Najbolj zanimive različice ima glas *v*.

<i>arhivar</i> [v], <i>bova</i> [v]	navadni <i>v</i> (zgornje zobe položimo na spodnjo ustnico)	pred samoglasnikom
<i>arhiv</i> [ʋ], <i>arhivski</i> [ʋ]	<i>v</i> skupaj s predhodnim samoglasnikom izgovorimo kot nekakšen dvoglasnik	za samoglasnikom (če ne sledi samoglasnik)
<i>vzeti</i> [w], <i>vlada</i> [w], <i>vreme</i> [w] <i>vsak</i> [ʍ], <i>predvsem</i> [ʍ], <i>v predavalnici</i> [ʍ], <i>v zvezku</i> [w]	<i>v</i> izgovorimo z obema ustnicama: ob tem lahko glasilke zvenijo [w] ali pa ne [ʍ]	pred soglasnikom (če je <i>v</i> na začetku besede ali za soglasnikom)

Različice pa imajo tudi nekateri drugi glasovi.

n: *Ana*, *Anka*, *konj*
m: *mama*, *simfonija*
t: *tablica*, *tnalo*, *tla*
d: *dan*, *dno*, *dleto*

61

Indoevropski jeziki imajo lahko poleg sklonov, ki jih pozna slovenščina, še ločilnik (**ablativ**) in zvalnik (**vokativ**); večinoma imajo sklonov manj.

Večina indoevropskih jezikov je od števil izgubila dvojino. Poleg stare grščine sta jo od danes govorjenih knjižnih jezikov ohranili le še slovenščina in obe lužiščini (gornja in spodnja; govorijo ju Lužiški Srbi, ki živijo na meji med Nemčijo ter Poljsko in Češko). Najdemo jo tudi v litovščini, a vse redkeje. V slovenščini je dvojina še vedno zelo trdno zasidrana. Nihče na primer ne bo rekel *dva konji* namesto *dva konja*, tudi če pod vplivom narečij in govorov kdaj rečmo *dve kobile* (namesto *dve kobili*). A tako so se »motili« že v 16. stoletju.

67 Pri pridevnikih moškega spola rabimo v imenovalniku ednine moškega spola (in v tožilniku, kadar je enak kot imenovalnik):

nedoločno obliko	<i>neubogljiv-o učenec</i>	<i>nedol.</i>
določno obliko s končnico <i>-i</i>	<i>neubogljiv-i učenec</i>	<i>dol.</i>

Vrstni pridevniki so vedno določni, svojilni pridevniki vedno nedoločni, lastnostni pridevniki pa so izvorno nedoločni, lahko pa v stalnih besednih zvezah iz nedoločne oblike tvorijo določno (*črni kruh*, *stari oče*) in s tem postanejo po pomenu vrstni pridevniki. Tako lahko dobimo smiselne besedne zveze, kot so (*zelo*) *črn črni kruh* ali (*že zelo*) *star stari oče*.

V besedilih nedoločno obliko pri lastnostnih pridevnikih rabimo, če govorimo o nedoločeni, neznan, še neomenjeni osebi ali stvari, določno pa, če govorimo o določeni, že znani ali že omenjeni osebi ali stvari.

Dobil sem torej nov motor. ... Novi motor je delal brezhibno.
Predstavil se nam bo znani igralec Jurij Zrnec.

Za pomožnim glagolom *biti* in za glagoli z oslajenim pomenom vedno rabimo nedoločno obliko.

Šopek je lep (in ne *lepi*).
Zdi se mi lep (in ne *lepi*).

Števniki ima v slovenščini podobne lastnosti kot pridevnik ali samostalnik, le da z njim izražamo določeno ali nedoločeno število ali količino štetega.

1. glavni števnik	<i>en, dva, trije ... sto, tisoč, milijon ...</i>	<i>glavn.</i>
2. vrstilni števnik	<i>prvi, drugi, tretji ... stoti, milijonti ...</i>	<i>vrstil.</i>
3. ločilni števnik	<i>dvoje, troje, četvero ...; dvoj, troj, četver ...</i>	<i>ločil.</i>
4. množilni števnik	<i>enojen, dvojen, trojen ...</i>	<i>množ.</i>
5. nedoločni števnik	<i>več, mnogo, dosti, toliko, malo, nič ...</i>	<i>nedol.</i>

Glagol ima osebne in neosebne oblike. Osebne glagolske oblike so spregajo (**konjugirajo**). Vsaki obliki lahko določimo naslednje kategorije:

1. oseba	1. oseba, 2. oseba, 3. oseba	<i>ljubim, ljubiš, ljubi</i>	<i>1. os., 2. os., 3. os.</i>
2. število	ednina, dvojina, množina	<i>ljubim, ljubiva, ljubimo</i>	<i>ed., dv., mn.</i>
3. čas	sedanjik, preteklik, prihodnjik, predpreteklik	<i>ljubim, ljubil sem, ljubil bom, ljubil sem bil</i>	<i>sed., pret., prih., predpret.</i>
4. naklon	povedni, velelni, pogojni	<i>ljubim, ljubi!, ljubil bi</i>	<i>pov., vel., pog.</i>
5. način	tvorni, trpni	<i>ljubim, ljubljen sem</i>	<i>tvor., trpn.</i>
6. vid	dovršni, nedovršni	<i>zaljubim se, ljubim</i>	<i>dov., nedov.</i>

Osebo, število, čas, naklon in način lahko prepoznamo iz glagolske oblike, vid pa prepoznamo iz pomena glagola.

Če se naučimo zapletenejša pravila, nam za določitev tvorbe glagolskih oblik zadošča že poznavanje nedoločnika in 1. osebe povednega tvornega sedanjika. Ti obliki sta odločilnega pomena, ker imajo nekateri slovenski glagoli nedoločnik in sedanjik tvorjen iz popolnoma različnih osnov. Te imajo lahko skupen izvor, v katerega je glasovno posegel zgodovinski razvoj (npr. *peti – pojem*), včasih pa tudi zgodovinsko niso povezane (npr. *biti – sem*). Temu pojavu pri pouku tujih jezikov rečemo »nepravilni glagoli«.

Razumevanje slovenskega glagola je bistveno za dobro razumevanje glagolskega sistema v tujih jezikih. Za razliko od (neslovanskih) tujih jezikov slovenščina izraža dovršnost in nedovršnost že s samo izbiro glagola. Neslovanski tuji jeziki pa morajo podatke o dovršenosti ali nedovršenosti glagolskega dejanja sporočiti s pomočjo različnih časov.

I'm doing my homework. Delam nalogo.

I was doing my homework. Delal sem nalogo.

I've done my homework. Naredil sem nalogo.

Vežnik lahko povezuje enakovredne besede, besedne zveze ali stavke (priredni vežnik) – ali pa uvaja odvisni stavek in ga smiselno povezuje z nadrednim stavkom (podredni vežnik). S pomočjo veznika izražamo različna razmerja med stavki, stavčnimi členi ali deli stavčnih členov.

*Na premiero filma so prišli stari **in** mladi.*

*Biti **ali** ne biti, to je zdaj vprašanje.*

*Hotela je jokati, **vendar** je raje molčala.*

***Ker** dežuje, bomo ostali v dvorani.*

*Dala nam je zanimivo, **a** težko nalogo.*

Kadar je v osebku ali predmetu več prirednih samostalnikov, določimo spol povedka takole:

ž. + ž. (+ ž. itd.) = ž.

Slikarki in pisateljica so delale doma.

s. mn. + s. mn. (+ s. mn. itd.) = s.

Polja in mesta so se svetila od sonca.

vse ostale kombinacije = m.

Na pašnikih njenega očeta so se pasli biki in krave.

Maks, Leon in njune prijateljice so na kratko opisali film.

Lahko se ravnamo tudi po spolu najbližje oblike.

Težave so jim delale nekatere oblike glagola moči in glagolski vid.

Pri več prirednih samostalnikih srednjega spola v ednini je povedek v moškem spolu.

Leta 1795 sta imela Trnovo in Krakovo devet firtelčarjev, predstojnikov mestnih četrti.

→ 56

167

Predmet je odvisen od povedka. Stavek ima lahko več predmetov, a en sam osebek.

Pes je neumorno preganjal mačko. Ta stavek ima en predmet.

Večkrat dam drobiž brezdomcu. Ta stavek ima dva predmeta.
tož.   daj.

V jedru predmeta vedno stoji samostalnik ali posamostaljena beseda. Predmeti lahko stojijo v vseh sklonih razen v imenovalniku. Pred samostalnikom lahko stoji tudi predlog. V takšnih primerih je predložna besedna zveza predmet le, če se po njej ne moremo vprašati kot po prislovnem določilu (☞ 171).

predmet v rodilniku	<i>Navijači Maribora in Olimpije se že veselijo <u>nedeljske nogometne tekme</u>.</i>	Koga ali česa se veselijo?
predmet v dajalniku	<i>Državna sekretarka <u>mu</u> je ostro oporekala.</i>	Komu ali čemu je oporekala?
predmet v tožilniku	<i>Vsak dan spremljamo <u>vaš Facebook in Twitter</u>.</i>	Koga ali kaj spremljamo?
predmet v mestniku	<i><u>Pri risanju stripov</u> sodelujem že deset let.</i>	Pri kom ali pri čem sodelujem?
predmet v orodniku	<i><u>Z glasbo in atletiko</u> se ukvarjam že petnajst let.</i>	S kom ali s čim se ukvarjam?

174

Prilastek je del stavčnega člena. Običajno stoji ob samostalniku ali posamostaljeni besedi, ki je jedro stavčnega člena. Po njem se največkrat sprašujemo z vprašalnicami *kakšen?, kateri?, čigav?*, pri števniki: *koliko?, koga ali česa?*

Zaradi zaprtja železniške proge smo organizirali nadomestne avtobusne prevoze.

176 Poznamo naslednje vrste prilastkov:

1. levi prilastek (pridevnik, zaimek ali števnik, ki se v sklonu, spolu in številu ujema z jedrnim samostalnikom; običajno stoji na levi)

dobri mož   dobremu možu   tri želje   moja copata
prilastek jedro   prilastek jedro   prilastek jedro   prilastek jedro

2. desni prilastek

- a) samostalnik, ki se v sklonu in številu ujema s predhodnim samostalnikom

dedek Mraz, mesto Maribor, ptica pevka

- b) samostalniški prilastek v rodilniku ali dajalniku

noč čarovnic, poljub dobre vile, pet škratov

pozdrav vojakom, pomoč materi

veliko kruha, kozarec limonade

→ 89, 98 ŠTEVNIK

- c) samostalniški prilastek s predlogom

hiša na robu gozda

3. prislov kot prilastek

vrnitev domov

tam zgoraj, včeraj zvečer (kraj in čas: jedro je na levi)

zelo mirno (način: jedro je na desni)

→ 148–149 BESEDNA ZVEZA

4. polstavčni prilastek

morilec, čakajoč na kazen

Toporišič, znani slovenski slovnica

→ 178/4, 224 POLSTAVEK

5. prilastek v obliki odvisnika

morilec, ki čaka na kazen

Toporišič, ki je napisal znano slovnico

→ 203/3 ODVISNIKI

185 Temeljno načelo slovenskega besednega reda v stavku je upoštevanje aktualnosti (pomembnosti) posameznih delov sporočila (**členitev po aktualnosti**).

Sporočilo delimo na tri dele:

- a) izhodišče (že znani, manj pomembni del)
b) prehodni del
c) jedro (neznani, novi del)

Izhodišče je običajno na začetku, jedro pa običajno na koncu. Različno sobesedilo dovoljuje različen besedni red.

[sobesedilo]	izhodišče	prehodni del	jedro
<i>Grem v center.</i>	<i>Na tržnici</i>	<i>bom kupil</i>	<i>solato.</i>
<i>Korenje bom kupil v trgovini.</i>	<i>Solato</i>	<i>grem pa kupit</i>	<i>na tržnico.</i>

188 Poseben besedni red zahteva t. i. naslonski niz (zaporedje več naslonk).

*Lahko **bi se** več učil.*

*Polomil **sem ga**.*

*Polomil **ga je**.*

*Zagodel **mu jo je**.*

*Maščeval **se ji bo**.*

*Prosim, **da se ji ne** posmehujete.*

*Posmehovali **so se ji**.*

*Rekel je, **da se je** [matematike] ni dobro naučil.*

*Anže **naj se ji** takoj opraviči.*

*Posmehovali **se ji bodo**.*

*Ali **si se** smejal meni?*

*Predvidevam, **da bi** šla rada z mano.*

*Mislil sem, **da ne** boš šel v kino.*

→ 9, 19 NASLONKA

203 4. prislovnodoločilni

načinovni (modalni)

kako?

(na kak način?) + povedek NS

koliko(krat)?

ne da
kot/kakor (da)
(tako) da
s tem da
kolikor(krat)

Odšel je, **ne da** bi trenil z očesom.
Izpit bo potekal, **kakor (kot)** določa maturitetni izpitni katalog.
Bila sva, **kot da (kakor da)** bi naju nesle peruti.
Stanovanje je bilo tako razmetano, **da** si komaj videl tla.
Stanovanje je bilo razmetano tako [= na tak način], **da si** komaj videl tla.
Stanovanje je bilo razmetano, **tako da** [= in zato] si komaj videl tla.
S tem da molči, vzbuja občutek, da je vseveden.
Kolikorkrat jeste ta kruh in pijete ta kelih, oznanjate Gospodovo smrt.

210 Samostalnike delimo na:

a) lastna imena (ta poimenujejo posamezno bitje, posamezno zemljepisno danost ali posamezno stvar)

France, Kranj, Zdravljica, Šuštarški most

b) splošna (»občna«) poimenovanja (ta poimenujejo predstavnike vrste bitij, vrste zemljepisnih pojavov, vrste stvari, vrste snovi ter pojme)

človek, gora, stol, baker, ljubezen

Slovnica NA KVADRAT

215 Pogosta napaka je pisanje imen praznikov, zgodovinskih dogodkov, jezikov, nagrad, industrijskih izdelkov ter pripadnikov ver, ras, gibanj, strank itd. z veliko začetnico. V slovenščini vsa ta poimenovanja dogovorno že desetletja pišemo z malo začetnico, v drugih jezikih pa so pravila drugačna.

božič, novo leto, dan državnosti

(toda: *Prešernov dan*, ker je *Prešernov* svojilni pridevnik iz osebnega imena)

prva svetovna vojna, arabska pomlad, osamosvojitve Slovenije slovenščina, angleščina, francoščina, prekmurščina, ljubljansščina zlata medalja, oskar, viktor, kresnik

(toda: *Nobelova nagrada*, ker je *Nobelov* svojilni pridevnik iz osebnega imena)

ford, fanta, pips

(toda: *avtomobil znamke Ford, pijača znamke Fanta* itd.)

kristjan, jud, črnka, liberalka, staroslovenec

221 2. Če veznik sestavlja več besed (ali če je na začetku odvisnega stavka več veznikov), pišemo vejico samo pred prvim veznikom.

*V Koper so se odpravili, **potem ko** so zmagali v Celju.*
nadredni odvisni

*Poudaril je, **da** je povsem življenjsko, **da** kdor veliko dela, **tudi** greši.*
nadredni odvisni od... odvisni ...visni

238 2. Če je spremni stavek zadaj:

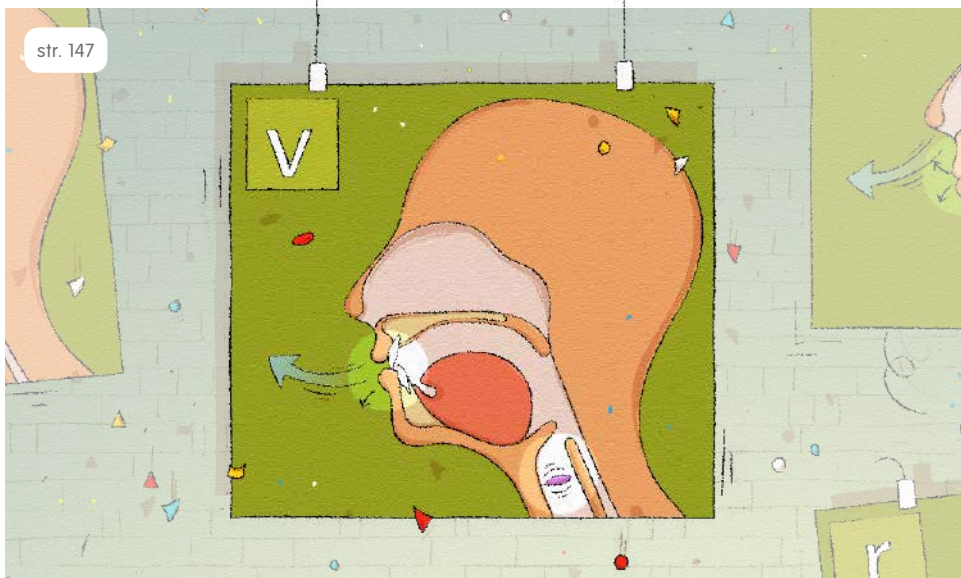
»|_____,« _____.

Pika se na koncu dobesednega navedka spremeni v vejico, klicaj in vprašaj pa ostaneta.

»|_____. |_____,« _____.

»Slovenija je demokratična republika,« pravi prvi člen Ustave Republike Slovenije.

»Uradni jezik v Sloveniji je slovenščina. Na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, je uradni jezik tudi italijanščina ali madžarščina,« govori o jeziku v enajstem členu.

242 sosedje

Nekateri samostalniki** imajo lahko poleg končnice **-i** v im. mn. tudi končnico **-je**, ki je običajno pogostejša (npr. im. ed. **sosed**, im. mn. **sosed-i** in **sosed-je**).

244 stvarema

Končnice **-ema**, **-eh**, **-em** ima večina besed, ki imajo v imenovalniku en sam zlog, npr. *stvar* (izjeme so *nit*, *rit* in *miš*, ki se sklanjajo kot *perut*).

245 tla, drva

Množinska samostalnika *tla* in *drva* sklanjamo takole:
 tl-a, tal-ø, tl-om, tl-a, pri tl-eh, nad tl-emi
 drv-a, drv-ø, drv-om, drv-a, pri drv-ih/-eh, z drv-i/-mi